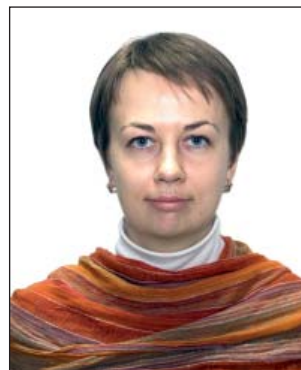

PERITEXTUL ELECTRONIC AL E-PUBLIKAȚIEI ȘTIINȚIFICE: CLIC PE LINK

dr. Elena UNGUREANU,
cercetător științific superior,
Institutul de Filologie al AȘM,

Irina COJOCARU,
cercetător științific, Institutul de
Dezvoltare a Societății Informaționale

Introducere

Este un truism a afirma că știința contemporană nu mai poate fi concepută în afara Internetului și a societății informaționale. E timpul să le studiem continuu beneficiile și avantajele enorme, să apelăm adecvat la serviciile și tehnologiile lor și să oferim o necesară perspectivă informatizată propriilor discipline de studiu.

La onorabila vârstă de 86 de ani, reputatul matematician român de origine evreiască Solomon Marcus afirmă într-un interviu că Internetul i-a schimbat viața, întrebându-se: dar dacă Internetul îl prindea pe la 30-40 de ani? „Privesc cu milă pe acei intelectuali mai tineri, care nu simt încă nevoia Internetului...” [1]. Între altele, distinsul profesor este autorul bine cunoscutei monografii *Lingvistica matematică*, apărută în 1966, când Internetul nu era decât în faza incipientă (menționăm titlul în cauză pentru a arăta o dată în plus că științele exacte și cele umane sunt legate mult mai strâns decât se crede – dar acesta e un alt subiect). Mai jos ne vom referi în special la textul e-publicației științifice, înțelegând prin aceasta orice tip de publicație electronică (referat științific, comunicare, articol științific, teză de doctor (habilitat), monografie, autoreferat al tezei de doctor, teze ale comunicării științifice, adnotare, conspect, traducere, articol de popularizare a științei etc.), pe care o putem găsi postată pe Internet și la care poate avea acces orice internaut.

1. Textul și -textele

Pentru sfera umanioarelor („totalitatea studiilor clasice considerate ca bază a culturii unui om”), textul reprezintă o categorie majoră: nicio informație nu poate fi transmisă decât prin semne (sau

simboluri). Textul este un macrosemn și, făcând obiectul unei științe mai cuprinzătoare – semiotica, este totodată modalitatea singulară de descriere a obiectului de studiu al oricărei discipline. Termenul *text* (lat. *textum, textus* – „țesătură”) în sens larg desemnează o „configurație lingvistică alcătuită dintr-o secvență de unități (cel mai adesea propoziții) coerente din punct de vedere sintactico-semantic și actualizată prin uz în procesul comunicării scrise sau orale” [2, p. 536]. O definiție a textului frecvent citată îi aparține poststructuralistului Roland Barthes: „Text înseamnă Țesătură; <...> textul se face, se lucrează printr-o întrețesere perpetuă; pierdut în această țesătură – această textură – subiectul se desface în ea, ca un păianjen care s-ar dizolva pe sine în secrețiile constructive ale pânzei sale.” [3, p. 55] Definiția în cauză nu este doar una metaforică – este una perfect acceptabilă și aplicabilă epocii informaționale postmoderne în care trăim – cu o dimensiune nouă, necunoscută epocilor anterioare – cea a textului virtual, în format electronic (web-ul însemnând chiar „pânză, țesătură”). Textul oral și cel scris se regăsește în noile tehnologii electronice într-un nou format – *hypertextul* – cu multiple legături (hyperlinkuri) directe și instantanee către alte texte. După Iuri Lotman, cultura întreagă poate fi calificată ca TEXT, dar acesta este un text cu o structură extrem de complexă, care se divizează în ierarhii de „texte în texte” și care, la rândul lor, constituie împletiri complexe de texte [4, p. 72]. Informatizarea continuă și globală instituie o nouă cultură – cultura Internetului – care se bazează, la rândul ei, pe toate realizările umane adunate de-a lungul timpului într-un format supertehnologizat. Aproape fără excepție, aceste realizări sunt descrise prin limbaj, adică prin text, iar noul său mediu de locuire – www-ul – îi oferă și mijloacele, și instrumentele, și programele, și limbajele informatice necesare, și interactivitatea etc., pe care formatul hârtie nu i le poate pune la dispoziție.

Cu o înțelegere atât de extinsă a termenului *text* – poate fi considerată drept text chiar o literă într-un anume context și, respectiv, în cel lotmanian, „întreaga cultură” (!) – nu este prea simplu a interpreta noțiunile textuale derivate. Terminologia extrem de prolifică în cadrul teoriilor moderne ale textualității denotă un aspect vital pentru știință: acolo unde se nasc noii termeni – acolo există o importantă problemă de cercetare (sau mai multe). Pentru elaborarea unei publicații științifice (care întotdeauna reprezintă un TEXT) este nevoie de respectarea strictă a unor rigori de scriere. Și acestea nu sunt altceva decât rigori textuale. Fără a recurge la denumirile strict specializate ale tipurilor de texte științifice (așa cum am procedat noi în prezentul articol), cercetătorii din cele mai diferite domenii recurg (mai mult sau mai puțin) în permanență la ele atunci când își descriu și prezintă publicului rezultatele cercetărilor întreprinse.

Pentru o definiție clară a ceea ce numim *peritext* din subiectul anunțat în titlu ar fi fost indicat să explicăm unui cititor mai puțin avizat mai întâi de toate ce înseamnă *paratext*, *epitext*, *intertext*, *hipertext* și *hypertext*, multe dintre dicționarele uzuale întârziind să le ateste. Termeni formați cu rădăcina *-text* sunt incomparabil mai mulți (cel puțin 50!) – și nu ne oprim la ei, neavând spațiul necesar aici, ca să nu periclrităm ideea de bază a prezentului articol.

Specialiștii [de exemplu, 5] consideră că **paratextul** (*para-* „în afara, pe lângă”) e format din *peritext* (elementele în și din jurul cărții) și *epitext* (elemente distanțate de carte). La rândul său, **peritextul** (*peri-* „în jurul, împrejurul; deasupra, în afară, în intervalul dintre”), denumit uneori și *extratext* [6], poate fi al editorului sau al autorului (exemple: **formatul**, **seria**, **colecția**, **coperta** (**supracoperta**), **pagina de titlu**, **fontul**, **numele** (**pseudonimul**), **titlul/subtitlul**

PROPRIETATEA INTELECTUALĂ ȘI FACTORUL UMAN

intertitlurile, genul și/sau specia, dedicația, motto-ul, epigraful, prologul, epilogul, prefața, postfața, cuprinsul, referințele, citatele, notele etc. Așadar, atât în bibliometria tradițională, cât și în cea electronică, peritextul (online) denumește un obiect informațional alcătuit din elementele respective, la care se mai pot adăuga câteva noi elemente generate de mediul online – **indicele de citare, factorul de impact, managementul citațional** [7] și **marketingul citațional** [8] etc. Peritextul fiind chintesența unei publicații, nu toate elementele indicate mai sus sunt obligatorii pentru identificare: cele mai multe surse publicate online pot fi găsite grație motoarelor de căutare doar prin indicarea numelui autorului și a titlului lucrării, dacă aceasta există în format electronic. Pentru publicațiile științifice se consideră un element indispensabil **cuvintele-cheie, rezumatul, adnotarea** (care se dau, de obicei, în una sau mai multe limbi străine – pentru un circuit internațional mai facil), în anumite baze de date, cum ar fi, de exemplu, portalul e-library.ru (Научная электронная библиотека) în sistemul Science Index, se prezintă **introducerea, concluziile și bibliografia**, fiecare cu partea lor de importanță. Peritextul este ca numele unui om, ca buletinul său de identitate, este pecetea/ștampila sau eticheta unui produs, semnul codificat – fără peritext umanitatea s-ar pierde într-un megatext indefinit – peritextul îl întrerupe în permanență, arătându-i marginile/limitele și purtătorii/vorbitorii.

Ca să fie cât de cât ilustrativ articolul nostru, am ales pentru exemplificare *Semiotica pentru începători* (Semiotics for Beginners) de Daniel Chandler, care este unul dintre textele cele mai bune și mai des menționate electronic, având ca temă semiotica (știința semnelor). Mai jos prezentăm un exemplu de peritext-titlu, urmat de peritext-autor și peritext-cuprins (în partea de sus a imaginii) al respectivei publicații electronice [9]:

Semiotics for Beginners
Daniel Chandler

This is not Magritte's pipe

Order the book!

Preface

1. Introduction	9. Codes
2. Signs	10. Modes of Address
3. Modality and Representation	11. Encoding/Decoding
4. Paradigms and Syntagms	12. Articulation
5. Syntagmatic Analysis	13. Intertextuality
6. Paradigmatic Analysis	14. Criticisms of Semiotic Analysis
7. Denotation, Connotation and Myth	15. Strengths of Semiotic Analysis
8. Rhetorical Tropes	16. D.I.Y. Semiotic Analysis

Glossary; References; Suggested Reading; Index;
Semiotics Links; S4B Message Board; S4B Chatroom

Spre deosebire de peritext, **epitextul** (*epi-* „peste, deasupra; după, la urmă; spre”) nu s-a bucurat de aceeași atenție din partea cercetătorilor. Într-o accepție tradițională, epitextul definește un tip de comunicare publică sau privată ce include, pe de o parte, interviurile, convorbirile și polemicele, pe de altă parte, corespondențele, confidențele scrise sau orale și jurnalele intime. Este, așadar, un ansamblu textual lipsit de autonomie, un fel de appendice al altui text, al altei opere, din moment ce ar fi situat în preajma textului, dar la o distanță mai respectuoasă (sau mai prudentă) decât peritextul. Dacă până în prezent s-a considerat a nu avea o importanță deosebită – fiind un fel de auxiliar al textului de bază, un context de gradul doi, acum, odată cu extinderea legăturilor dintre texte, se poate afirma că importanța epitextului sporește pe zi ce trece: dovada o face explozia de modalități de a-ți expune opinia vizavi de un text citit pe net. În mediul internautic, epitextul electronic (virtual, online) s-ar referi mai cu seamă la **comentariile** postate în continuarea unui text (articol – științific sau publicistic, material video, clip, blog, site, emisiune televizată în format online etc.); **chatul** este și el un mod de comunicare în scris, de regulă, în direct, a mai multor utilizatori de calculatoare conectate într-o rețea, desemnând un anumit fel de pălăvrăgeală, discuții despre un anumit subiect, deci despre un text!, **forumul, listele de discuții** – pot fi considerate mijloace moderne ale peritextului, atunci când se organizează în jurul unei tematici – a textului (subiectului) care a declanșat discuțiile. De altfel, în discuțiile pe chat și blog se nasc cele mai moderne teme de cercetare... Lucrarea lui Chandler, apropo, are la finele ei un chatroom, altfel spus – un loc unde te poți pronunța despre calitatea sau observațiile de lectură asupra textului online, care a și prilejuit respectiva discuție între internauți. Asemenea modalități au ajuns să fie apanajul nu doar al mass-mediei electronice, ci și al textului științific – unde se nasc ideile care mișcă cercetarea înainte. Nu ține de obiectul articolului nostru să discutăm aspecte precum etica forumiștilor, psihologia bloggerului (a se vedea, de exemplu, [10]), ignoranța gramaticală a chaterilor sau discuțiile fără perdea („ca la ușa blogului”, vorba unui tânăr scriitor), putem doar îndemna cititorul să mai treacă pe la adresa [11] unde Andrei Pleșu, de exemplu, împreună cu toată suita de comentatori (mulți ascunși îndărătul unui nickname) abordează și asemenea aspecte.

Conceptul în cauză – epitextul – merită toată atenția și din următoarele considerente: într-un viitor, poate nu prea îndepărtat, „bibliotecile științifice se vor transforma în Internet-asociații sau Internet-cluburi, unde cercetătorii se vor putea întruni și discuta într-o atmosferă neformală problemele care îi frământă, și asta nu doar „face to face”, ci și în regim de chat colectiv; vor putea să comande și să obțină literatură tipărită, compact-arhive, bibliografii tematice; să li se ofere consultații în probleme de căutare a informațiilor etc., ceea ce va putea fi posibil în condițiile asociațiilor de comunicare profesională” [12, p. 14]. Discuțiile și opiniile expuse și înregistrate astfel vor constitui epitextul unui text mai amplu cu un subiect anume – într-o vie împletire și generare de idei.

Nu ne-am fi oprit în prezentul articol la **intertext** (*inter-* „între”), dar acesta reprezintă unul dintre conceptele de mare răsunet ale poststructuralismului și postmodernismului. În viziunea lui Roland Barthes și a Juliei Kristeva, „orice text este un intertext”. Numai procesul de creare, de producere – *energeia* – transformă textul în intertext. Până nu demult se considera că intertextualitatea ar fi o caracteristică proprie mai cu seamă textelor artistice, literare. Mai nou, specialiștii au

PROPRIETATEA INTELECTUALĂ ȘI FACTORUL UMAN

extins această trăsătură atât asupra textului științific, cât și asupra tuturor celorlalte stiluri (uzual, publicistic, oficial-administrativ). Toate textele se hrănesc din alte texte. În sens restrâns, intertextele sunt considerate: **citatul**, **aluzia**, **clișeul**. Întrucât ne referim aici mai cu seamă la publicațiile științifice, vom aminti că acestea sunt definitorii în procesul de elaborare a textelor științifice (a se vedea paragraful de mai jos).

Termenul **hipertext** (*hyper-* „peste, excesiv de...; deasupra”) îi aparține lui Gérard Genette și la data apariției se referea exclusiv la domeniul științelor umanitare. „Numesc hipertext orice text derivat dintr-un text anterior prin transformare simplă (procesare) sau de transformare indirectă (imitație)” [13, p. 22]. Hipertextualitatea reprezintă așadar relația de derivare a unui hipertext dintr-un text anterior (hipotext). Pastișele, parodiile, șarjele, textele scrise *à la manière de* etc. – toate sunt considerate forme ale hipertextualității literare. Termenii *intertext* și *hipertext* se intersectează și adeseori se confundă sau sunt considerate sinonime, specialiștii fac însă distincțiile necesare pe care nu este cazul să le explicăm aici.

Spre deosebire de hipertext, termenul *hypertext* (scris cu *y*) (elementul de compunere având același sens etimologic) face parte din domeniul informaticii și a fost introdus în circuit de către Ted Nelson în 1965, pentru a desemna textul electronic ramificat sau care răspunde la anumite opțiuni. În unele contexte i se pot considera sinonime *cybertext*, *supertext*, *e-text*; aici îi vom rezerva o accepție strictă reprezentând spațiul virtual, electronic, adică așa cum l-a consacrat autorul. Hypertextul desemnează un ansamblu de texte, care conțin noduri și care pot fi activate prin intermediul *linkurilor* sau *hiperlinkurilor*, de obicei, printr-un clic de mouse sau apăsare de tastă-secvență. Cel mai cunoscut și mai ilustrativ exemplu de hypertext îl constituie paginile web (www) în documentele HTML (limbajul HyperText Markup Language) din Internet. Ca să nu ne ducem prea departe de sursa pe care am luat-o ca model, oferim mai jos exemplul de link-adresă al respectivei publicații științifice (în calitate de peritext se „produce” linkul-adresă, care în cazul de față reprezintă un link extratextual, ce nu este inserat în text, ci în afara lui):

Între altele, termenul de *hypertext* (1965) a apărut aproape simultan cu termenul de *intertextualitate* al Juliei Kristeva (1967). La ora actuală, ambele concepte se bucură de o atenție covârșitoare din partea specialiștilor atât din sfera sociumană, cât și din științele exacte. Spre deosebire de linkul-extratext, situat dincolo de limitele „fizice” ale corpului textului, linkul intratextual, adică situat în corpul textului, stabilește legătura necesară cu elementele (peritextuale) direct din interior. Că tot vorbim de intertextualitate, prezentăm mai jos o ilustrare a 2 astfel de linkuri: pe cuvântul-concept *intertextualitate* și, respectiv, pe referința bibliografică alcătuită din autor, anul publicației și pagina la care se face referința bibliografică:

PROPRIETATEA INTELECTUALĂ ȘI FACTORUL UMAN

Intertextuality

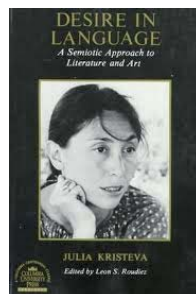
Although Saussure stressed the importance of the relationship of signs to each other, one of the weaknesses of structuralist semiotics is the tendency to treat individual texts as discrete, closed-off entities and to focus exclusively on internal structures. Even where texts are studied as a 'corpus' (a unified collection), the overall generic structures tend themselves to be treated as strictly bounded. The structuralist's first analytical task is often described as being to delimit the boundaries of the system (what is to be included and what excluded), which is logically understandable but ontologically problematic. Even remaining within the structuralist paradigm, we may note that codes transcend structures. The semiotic notion of **intertextuality** introduced by Julia Kristeva is associated primarily with poststructuralist theorists. Kristeva referred to texts in terms of two axes: a *horizontal axis* connecting the author and reader of a text, and a *vertical axis*, which connects the text to other texts (Kristeva 1980, 69.) Uniting these two axes are shared **codes**: every text and every reading depends on prior codes. Kristeva declared that 'every text is from the outset under the jurisdiction of other discourses which impose a universe on it' (cited in Culler 1981, 103). She argued that rather than confining our attention to the structure of a text we should study its 'structuration' (how the structure came into being). This involved siting it 'within the totality of previous or synchronic texts' of which it was a 'transformation' (*Le texte du roman*, cited by Coward & Ellis 1977, 52).

Făcând clic pe cel de-al doilea link, browserul ne „aruncă” către lista referințelor bibliografice unde se află trimiterea respectivă – pentru indicarea exactă a sursei:

 A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z

- Keller, Helen (1945): *The Story of My Life*. London: Hodder & Stoughton
- Kennedy, John (1974): *A Psychology of Picture Perception*. San Francisco, CA: Jossey-Bass
- Kipling, Rudyard (1977): *Selected Verse* (Ed. James Cochrane). Harmondsworth: Penguin
- Kites, Jim (1970): *Horizons West*. London: Seeker & Warburg/BFI
- Korzybski, Alfred (1933): *Science and Sanity: An Introduction to Non-Aristotelian Systems and General Semantics*. Lancaster, PA: Science Press
- Kress, Gunther & Theo van Leeuwen (1996): *Reading Images: The Grammar of Visual Design*. London: Routledge
- Kress, Gunther & Theo van Leeuwen (1998): 'Front Pages: (The Critical) Analysis of Newspaper Layout'. In Allan Bell & Peter Garrett (Eds.): *Approaches to Media Discourse*. Oxford: Blackwell, pp. 186-219
- **Kristeva, Julia (1980)**: *Desire in Language: A Semiotic Approach to Literature and Art*. New York: Columbia University Press
- Kubovy, Michael (1986): *The Psychology of Perspective and Renaissance Art*. Cambridge: Cambridge University Press

Și deoarece vizualizarea este pe net la ea acasă, pentru cei interesați, iată și imaginea sursei bibliografice la care face trimitere textul lui Daniel Chandler, cu fotografia inegalabilei Julia Kristeva pe copertă [14]:

De cele mai multe ori (dar nu în mod obligatoriu – există și liste tematice, liste pentru anumiți autori etc.), listele/referințele bibliografice sunt organizate pe principiul alfabetic, ca în exemplul de mai jos:

References

A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z

- Abrams, Meyer H (1971): *The Mirror and the Lamp: Romantic Theory and the Critical Tradition*. London: Oxford University Press
- Adams, Michael Vannoy (1989): 'Deconstructive Philosophy and Imaginal Psychology: Comparative Perspectives on Jacques Derrida and James Hillman'. In Rajnath (Ed.): *Deconstruction: A Critique*. London: Macmillan, pp. 138-157
- Alberti, Leon Battista (1966): *On Painting* (trans. John R. Spencer). New Haven, CT: Yale University Press
- Alcoff, Linda & Elizabeth Potter (Eds.) (1993): *Feminist Epistemologies*. London: Routledge
- Allen, Graham (2000): *Intertextuality (The New Critical Idiom)*. London: Routledge
- Allen, Robert C. (Ed.) (1992): *Channels of Discourse, Reassembled*. London: Routledge

PROPRIETATEA INTELECTUALĂ ȘI FACTORUL UMAN

Programatorii pot pune la dispoziția utilizatorului de texte variate instrumente care facilitează navigarea în interiorul textului (sau în spațiul hypertextului). Din perspectiva conceptului pe care îl discutăm aici, căutarea cu ajutorul cuvintelor-cheie

(linkate în interiorul textului de bază) reprezintă tot o formă de peritext:

Exact match

Directory : Textual Analysis :: [Rhetorical Analysis](#)

Hypertextul poate conține, pe lângă text (conținutul clasic al unui document), grafică, imagini, animație, înregistrări audio etc., toate cu linkuri activate către alte documente. (*Semiotica pentru începători* este ilustrată modern și atractiv și ne-a sugerat ideea necesității imperioase privind susținerea publică a unor teze de doctorat în format hypertextual, fapt care ar deschide o nouă și amplă perspectivă de prezentare a rezultatelor cercetării științifice – mult mai convingătoare, mai vie și mai interactivă). Astfel, fiecare text este inclus într-un întreg sistem de texte produse anterior sau coexistente cu el în același spațiu virtual, are o reprezentare vizuală multidimensională și devine multisevențial, adică poate fi citit în orice ordine (oferă o lectură nelineară).

Acest fenomen cu adevărat grandios – omenirea nu cunoaște un analog în evoluția sa „textuală” – se caracterizează prin numeroase trăsături, dar cea mai importantă dintre toate se consideră a fi **nonlinearitatea** (considerată fundamental distinctă de linearitatea textului în format tradițional, de „hârtie”), când un text nu se mai citește cap-coadă, într-o succesivitate foarte strictă, ci atunci când este posibilă trecerea imediată de la un concept la altul, de la o sursă la alta, de la un autor la altul etc., fapt care vizualizează „în mic” construcția și modul de funcționare al Internetului. În acest spațiu (despre care deja s-au scris mii de studii), hypertextul este considerat „inima comunicării online”. Comunicarea și cercetarea științifică, la rândul lor, sunt foarte strâns legate între ele, fără cercetare nu este nimic de comunicat, iar fără comunicare – cercetarea nu progresează. Contentul verbal în spațiul virtual al Internetului reprezintă elementul-cheie al comunicării, nu imaginile, nu muzica, ci anume textul este prioritar în acest sistem de comunicare. Ceea ce a stat și continuă să stea la baza comunicării electronice este hypertextul.

Într-un hypertext poate fi linkat practic orice cuvânt. Un exemplu extraordinar în acest sens ne-o poate oferi Biblia (Cartea Cărților) – care, în format hypertextual, este excepțională prin deschiderile și legăturile pe care le oferă hyper-intra-textual (cu îngăduința cititorului, recomandăm aici lectura articolului [15]. Viitorul unor asemenea cărți (care au marcat ireversibil omenirea) se așteaptă să fie și mai provocator – cu hyperlinkuri infinite către textele din afara textului propriu-zis al Bibliei. Și acesta este doar un model. Adevărat, unul dintre cele mai bune. Cam așa arată un fragment dotat aproape integral (cu excepția cuvântul *netocmit*) cu linkuri, care fac legătura cu toate celelalte cuvinte sau expresii, indicând ocurența, frecvența și contextele în care apar etc. (atenționăm cititorul că autorii proiectului Eulogos (2007) au gândit și au programat în acest format întregul text biblic – o întreprindere care ar trebui aplicată pe toate textele importante ale lumii) [16]:

CAPITOLUL 1

Facerea lumii:

1. La început a făcut Dumnezeu cerul și pământul.
2. Și pământul era netocmit și gol. Întuneric era deasupra adâncului și Duhul lui Dumnezeu

Se purta deasupra apelor.

3. Și a zis Dumnezeu: „Să fie lumină!” Și a fost lumină.
4. Și a văzut Dumnezeu că este bună lumina, și a despărțit Dumnezeu lumina de întuneric.
5. Lumina a numit-o Dumnezeu ziua, iar întunericul l-a numit noapte. Și a fost seară și a fost dimineată: ziua întâi.

Tot așa, linkul – cu imaginea sa metaforică de „apertură, gură, rost” (a se vedea, bunăoară Constantin Noica), nu mai e privilegiul unor concepte sau nume de autori (cum s-a văzut în exemplele ilustrative de mai sus) – link poate deveni într-un text orice cuvânt, cu sau fără semnificație. Se deschide aici o fascinantă imagine a dialogismului în concepția lui Mihail Bahtin, când fiecare cuvânt vorbește cu orice cuvânt al limbii/al limbilor.

2. Cercetătorul ca navigator (în spațiul Internetului)

Într-un articol publicat anterior în prezenta revistă semnalasem existența unor probleme legate de citarea online. La citarea surselor electronice cercetătorii apelează din ce în ce mai frecvent – este facilă, rapidă, verificabilă etc. Sugeram acolo că e nevoie de elaborarea unui model de referință online pentru cercetătorii antrenați în sfera cercetării-dezvoltării. Între timp, Biblioteca Științifică Centrală în colaborare cu Instituția Publică „Enciclopedia Moldovei” a editat un ghid practic bine elaborat [17]. Ceea ce am reținut din respectiva ediție e faptul, oarecum surprinzător, că: „Standardele sau cerințele internaționale uniformizate privind aplicarea și descrierea referințelor bibliografice nu exclud varietatea de formate și stiluri de citare în practica editorială. ISO 690 emite reguli generale pentru prezentarea bibliografiilor în toate domeniile științei. Există o multitudine de manuale și ghiduri cu instrucțiuni, modele și exemple de citare în text și alcătuire a listei referințelor bibliografice.” (p. 47), ceea ce ne duce la gândul că unitate (un fel unic de a cita o referință online) nu va exista niciodată. La ora actuală în lume există numeroase modele de citare: modelul ASC (American Chemical Society) (p. 50-54); modelul AMA (American Medical Association) (p. 55-58); modelul APA (American Psychological Association) (p. 59-64); modelul Chicago și Turabian (p. 65-73); modelul CBE (Council of Biology Editors) (p. 74-79); modelul MLA (Modern Language Association) (p. 80-84); modelul Vancouver – Comitetul Internațional al Editorilor de Reviste Medicale (85-89). Deci câte bordeie, atâtea obicei. Întrebarea vine de la sine: trebuie sau nu comunitatea științifică din Republica Moldova să aleagă un model după care să se conducă? În cazul elaborării unui instrument bibliometric de nivel național [18]), în care să fie înregistrate toate publicațiile științifice ale cercetătorilor din sfera cercetare-dezvoltare – care standarde ar fi cele mai indicate? Pentru care domeniu sunt recomandate anumite modele? Este o problema care îi frământă pe membrii echipei angajate în respectivul proiect.

Așa cum important este ISBN-ul cărții și ISSN-ul revistei ca element de identificare, tot atât de importanți sunt, în era informatică, când referința online va deveni o permanență, indicii DOI și URL, pentru identificarea sursei online. **Digital Object Identifier (DOI)** reprezintă un sistem

de identificare a unui document produs într-un mediu digital, este un mecanism stabil în comparație cu adresa URL pentru referințele online și poate fi folosit într-o formă **http** ca un URL [17, p. 104]. „Utilizarea DOI capătă amploare printre editorii științifici, pentru că admite stabilirea de linkuri permanente la fiecare articol citat” ([17, p. 105]. **Uniform Resource Locator (URL)** este un sistem de adrese pentru localizarea unei resurse electronice într-o rețea uniformizată. Orice link-adresă prin care ne conectăm la textul unei document electronic este descifrabil, fiecare simbol și abreviere utilizate indicând o anumită informație peritextuală, un nume, o denumire de fișier, un cod, poziționarea într-o anumită secțiune, pagina personală a unui utilizator etc.; a se vedea, de exemplu, linkul semioticii lui Chandler: <http://www.aber.ac.uk/media/Documents/S4Bsemiotic.html>. În acest „șirag de ieroglife”, acest „vierme inelat”, toate semnele sunt strâns lipite unele de altele, iar în lipsa măcar a unui singur semn (o literă, o cifră, un semn de punctuație) din această adresă computerul va afișa cu indiferență formula: „404 – Not Found”, indicând o eroare de identificare, adică „Nu este de găsit”.

La rândul său, **PDF (Portable Document Format)** (scris și **.pdf**) este un format de fișier care păstrează macheta și aspectul documentului intacte, ca o imagine, astfel încât acesta arată exact cum a fost realizat și poate fi tipărit corect, oriunde și pe orice imprimantă. **.DOC** (scris și **.doc**) (de la engl. *document*) este extensia numelui de fișier al documentelor produse de diverse procesoare de text, precum și formatul corespunzător al fișierului, impus de Microsoft Word versiunile 1.0-2003. Deși este considerat învechit și a fost înlocuit la proiectele noi inclusiv de către creatorii săi, rămâne deocamdată cel mai utilizat format pentru procesare de text. Începând cu Office 2007 Microsoft a înlocuit standardul **.DOC** cu un nou standard, de data aceasta deschis și publicat, bazat pe XML, și deci folosind fișiere text în locul celor binare. Office 2007 însă continuă să poată lucra și cu fișiere **.DOC** [19].

HTML (HyperText Markup Language) este limbajul de marcare utilizat pentru crearea paginilor web ce pot fi afișate într-un browser (sau navigator) – cu alte cuvinte, este limbajul informatic al hipertextului. Textele în formatul **.pdf** și **.doc** deocamdată nu se deosebesc prin mai nimic de cele în format hârtie. În schimb textele „dotate” cu legături linkate către alte texte sau în interiorul textului (**.html**) constituie una din tendințele actuale ale textului care poate fi denumit cu adevărat electronic. Viitorul textelor postate pe net se așteaptă să fie unul deosebit de interactiv, marcat masiv prin hyperlinkuri, palpabil, vizibil în actul de producere – ca o ființă vie, ca un organism în perpetuă schimbare. Specialiștii afirmă că chiar viitorul științei se anunță a fi unul în format electronic [20; 21].

Cercetătorul neinformatician nu are nevoie de cunoașterea acestor detalii ce țin de sintaxa limbajului computerelor. E nevoie doar să știe că indicarea unei adrese electronice în webografia consultată în toate cazurile trebuie să fie extrem de exactă – altminteri, atunci când un utilizator va dori să se informeze nu prin „intermediar”, ci direct prin sursa citată, nu va putea stabili necesara legătură: folosind limbajul informaticii, „ancorele” nu fuseseră slobozite – intenționat sau din greșeală – în locul necesar. Acest exercițiu va trebui să fie deprins odată cu scrierea electronică, deoarece scrierea tradițională este înlocuită tot mai mult cu cea virtuală (inclusiv scrierea științifi-

fică); adeseori nici nu e nevoie să scrii: este suficient ca cercetătorul doar să preia (să copieze, atenție, nu să plagieze!) textul deja cules sau să culeagă doar începutul unui enunț, sau să facă clic pe un cuvânt (se utilizează frecvent cuvântul „aici”), sau pe un cuvânt-cheie sau pe un titlu, sau pe un fragment de text, sau pe un alt link-adresă – și instantaneu va fi redirecționat exact la sursa de care are nevoie, pe care o va lectura, la rândul ei, într-un format electronic.

În era internautică, transformându-se într-o adevărată carte de vizită a textului propriu-zis, peritextul devine indispensabil în activitatea motoarelor de căutare (de exemplu, Google). Prin culegerea unui singur cuvânt-opțiune motoarele de căutare afișează, în timp record (câteva secunde sau chiar zecimi de secundă), sute de pagini cu informație despre textele care îl includ și care se regăsesc în rețeaua Internet. Linkul-adresă este cel mai modern peritext comprimat într-o unitate abreviată, stabilind totodată nesfârșitele legături cu alte texte din cuprinsul hypertextului internautic. Adresa-linkul-peritextul fiecărui text din spațiul virtual este „cotorul noii cărți virtuale, selectate instantaneu din mulțimea de pagini după principiul coincidenței cuvântului, frazei, fragmentului căutat”. Acum peritextul își are o clară vizibilitate și utilitate în universul electronic al semnelor.

Cercetătorii moderni se documentează tot mai insistent pe net, găsind în spațiul virtual surse noi, moderne, actualizate, într-un ritm rapid, de oriunde și oricând, unica condiție – să aibă acces la rețeaua Internet și, evident, să fie preocupați de subiectul cercetat. Procesul de cercetare se transformă într-unul de navigare pe net, întrucât un cercetător captivat nu se va limita niciodată la doar câteva surse identificate aleator (având în vedere și faptul că bibliotecile locale sunt infinit mai sărace decât biblioteca virtuală a Internetului), ci va fi tentat și chiar sedus să sară din val în val (*surfing*), sau și mai exact, din link în link – ca să poată studia tot ce este nou în domeniul său, ca să fie la curent, ca să-și raporteze cercetarea la ceea ce se face în lume, ca cercetarea sa să poată intra în circuitul de idei. Și va trebui să navigheze – adică să cerceteze! – tot timpul, altminteri informația pe care o acumulează și o discerne se învechește, în era Internetului, în ritmuri rapide. Articolele și cărțile scanate sau cele în format .pdf sau .doc, dar mai ales documentele linkate, inclusiv prin sursele bibliografice activate prin intermediul linkurilor, inclusiv prin alte publicații ale aceluiași autor, alte activități ale aceluiași autor sau ale colegilor din breaslă – toate sunt dovada că LEGĂTURA (RELAȚIA) care se stabilește în timpul accesării și cercetării fac din cercetător un navigator în oceanul (mediul) virtual. Termenul *browsing* asta și înseamnă – navigare. Iar termenul *surfing* înseamnă a pluti pe creasta valului, ceea ce, raportat la cercetare, ar însemna a fi în top, a fi în vârf, a fi la curent cu nouitatea.

Avantajele navigării în spațiul hypertextual sunt incomparabile cu riscurile și problemele cu care se poate confrunta cercetătorul care se aventurează într-o asemenea activitate. Nu am greșit: cercetarea este o aventură cognitivă cu un extrem de important impact social – ea indică evoluția însăși. Avantajele sunt mai multe: acces rapid la o multitudine de informații, grupare pe tematici amplă și rapidă, facilitare a conexiunilor dintre informații datorită hyperlinkurilor etc. Intervin însă și o serie de riscuri inerente în procesul cercetării: superficialitate în interpretarea informației, fetiș informațional, acces nelimitat la informație care poate provoca o incapacitate de discernământ riguros al informațiilor etc.

Webul deja impune rigori ale scrierii și citării e-publicațiilor științifice. Cercetătoarea Elena Gorosko observă că un rol foarte important în identificarea unui web-text (științific) și sporirea șanselor ca acesta să fie citit/citat îl are titlul, subtitlurile și adnotarea (rezumatul). Este exact ceea ce se numește peritext. „При этом лучше воспринимаются тексты, составленные в форме перевернутой пирамиды. Перевернутая пирамида – это такой стиль написания веб-текста, при котором основная мысль подается в начале текста, т.е. статья начинается с вывода, за которым следуют ключевые моменты, а завершается наименее важной информацией” [22]. Comunitățile științifice vor trebui să-și adapteze scriitura la noile cerințe ale mediului online. De acum încolo – aici se vor da bătăliile cele mai mari pentru întâietatea informațională și primatul ideii științifice, aici se vor bate TEXT cu TEXT pentru a-și dovedi judecata de valoare, aici se vor stabili și se vor impune mecanismele de identificare a pasajelor plagiate, aici se va lega, într-o formulă tot mai globală text cu text, text de text pentru a se făuri opera comună a noii ere digital-textuale – HYPERTEXTUL.

Concluzii

În spațiul virtual am putea disocia, pe de o parte, *hypertextul* – orice text electronic – de orice mărime, de orice autor, cu orice subiect, dar neapărat cu legături linkate, iar pe de alta, întregul HYPERTEXT al Internetului – care însumează toate textele Internetului, Textul TOTAL, cum ar spune Mircea Cărtărescu. În acest grandios hypertext vor sta la un loc, și totuși la locul lor – toate paratextele, epitextele, peritextele, intertextele, hipertextele de care vorbeam mai sus), interrelaționate ca vasele comunicante. Nu se mai pune problema „în căutarea cititorului pierdut” sau, mai exact, utilizatorului de e-texte, internautului – conectat la rețeaua Internet, acesta se află deja în HYPERTEXT. Cu toate rezervele care există față de informatizarea globală, existența noastră (traul, experiența, cunoașterea, comunicarea, câștigul etc.), cel puțin până la descoperirea altei megatehnologii, are deja cele mai evidente caracteristici online. Educația frecventării Internetului – problemă extraordinar de dificilă – va trebui să-și propună reorientarea tinerilor internauți din zona distracțiilor către zona studiului și a culturii [23].

În această din urmă zonă, cartea online, sursa online, referința online, linkul sunt extrem de importante atunci când luăm în discuție regulile de citare online, regulile de citare într-un e-articol științific, e-revistă științifică, referința hypertextuală. Unii autori (de exemplu, B.L. Epștein) remarca necesitatea dezvoltării marketingului cărții online, inclusiv a celei științifice. În vederea creșterii indexului citării și, în definitiv, a factorului de impact, se recomandă în special internet-marketingul peritextului publicației științifice. Odată cu implementarea unui mecanism la nivel național, cum ar fi, bunăoară, IBN (Instrumentul Bibliometric Național, în curs de elaborare la Institutul de Dezvoltare a Societății Informaționale a Republicii Moldova), se va vedea mai bine importanța câmpurilor *e-articol științific* și *e-revistă științifică* în procesul de cercetare; se vor elabora Cerințe tehnice de prezentare a articolelor științifice pe paginile web ale revistelor naționale recenzate; vor fi descrise calitatea de autor și cea de recenzent al articolului științific în cadrul IBN; urmând ca în final să fie elaborate modele de e-articol științific publicat în e-revistă științifică, precum și alte instrucțiuni pentru autorii înregistrați în IBN. Aceste realizări ar facilita activitatea tuturor categoriilor de evaluatori și experți, ce se vor putea pronunța mai rapid și mai eficient despre calitatea producției științifice, fapt care nu va fi decât în beneficiul științei naționale.

Bibliografie și webografie

1. Interviu – prin poșta electronică – cu academicianul Solomon Marcus; http://www.isro-press.net/Portal/index.php?option=com_content&view=article&id+113%Ade-vorba-cu-solomon-marcus&Itemid=59(vizitat 05.05.11)
2. Bidu-Vrânceanu, Angela et al. *Dicționar de științe ale limbii*. Editura Nemira, 2001
3. Barthes, Roland. *Plăcerea textului. Roland Barthes despre Roland Barthes. Lecția*. Trad. din fr. de Sorina Dănăilă, Chișinău, Cartier, 2006, 227 p.
4. Лотман, Юрий. *Текст в тексте*, în: Ю.М. Лотман. Семиосфера. Культура и взрыв. Внутри мыслящих миров. Статьи. Исследования. Заметки. СПб, Искусство-СПб, 2001
5. Stancu, Valeriu P. *Paratextul. Poetica discursului liminar în comunicarea artistică*, Iași, Editura Universității „Al.I.Cuza”, 2006
6. <http://extratext.by.ru/rukov.htm> (vizitat 29.04.11)
7. Kathleen, Kern M., Hensley, Merinda, Kaye. *Citation Management Software: Features and Futures*. În: RUSQ (Reference & User Services Quarterly), 2011, vol. 50, ed. 3, p. 204-208; <http://www.rusq.org/wp-content/uploads/2011/04/Accidental-Technologist.pdf> (vizitat 25.04.11)
8. Yang, Dong-Jenn, Wu, Jay M. *Review and Prospect of Relationship Marketing: A Citation Analysis*. În: Contemporary Management: Research, 2007, Vol. 3, Nr. 3, p. 267-284; <http://academic-journal.org/CMR/cmr%20papers/%28Vol.%2003,20No.%2003%295.%20Pages%20267-284.pdf> (vizitat 25.04.11)
9. Chandler, Daniel. *Semiotics for Beginners*; <http://aber.ac.uk/media/Documents/S4B/semiotic.html> (vizitat 03.05.11)
10. <http://destinulunuiiblog.files.wordpress.com/2011/04/destinul-unui-blog3.pdf> (vizitat 02.05.11)
11. <http://www.dilemaveche.ro/sectiune/situatiunea/articol/ce-este-un-forum> (vizitat 02.05.11)
12. Эпштейн, В.Л. *Предвидимое будущее научных журналов*. În: Control Sciences, 2004, nr.1; <http://www.mathnet.ru/linksdd7e2dd712314fa54ad9adf205f8088/pu491.pdf> (vizitat 02.03.11)
13. Genette, Gérard. *Palimpsestes. La littérature au second degré*. Paris, Seuil, 1982
14. <http://www.fantasfiction.co.uk/k/julia-kristeva/desire-in-language.htm> (vizitat 04.05.11)
15. Ungureanu, Elena. *Biblia, Biblioteca și „Biblio”-netul ca hypertext*. În: Akademos, 2010, nr. 4
16. http://www.intratext.com/IXT/RUM0001/_P1.HTM (vizitat 20.03.11)
17. *Referințe bibliografice: norme și stiluri de citare*, alc.: J. Nikolaeva, L. Zasavițchi. 2010
18. Cojocar, I., Cuciureanu Gh., Moraru O. *Instrumentul bibliometric național – sistem informatic performant, deschis, flexibil, scalabil*. În: Intellectus, 2010, nr. 2, p. 44-55
19. http://ro.wikipedia.org/wiki/DOC_%28format_fi%C8%99ier%29 (vizitat 06.05.11)
20. Эпштейн, В.Л. *Электронная гиперкнига – новая эпоха в истории науки и обучения*. În: *Проблемы управления*, 5 (2005), стр. 2-8
21. Эпштейн, В.Л. *Предвидимое будущее научных журналов*, în: *Проблемы управления*, 2004, выпуск 1, стр. 2-15

22. Горошко, Е.И. Текст эпохи веб 2.0: психолингвистический анализ; <http://textology.ru/article.aspx?ald=207> (vizitat 06.05.11)

23. <http://campusnews.ro/stiri-news-7938354-solomon-marcus-discuta-online-luni-ora-12-30-despre-carentele-programului-de-invatamant-saracia-sistemului-educational-romanesc.htm> (vizitat 06.05.11)

REZUMAT

Peritextul publicației științifice electronice constă din următoarele câmpuri: autor, titlu, afiliere (instituție), adnotare, publicații în care a fost citat textul în cauză, număr de accesări, factor de impact, bibliografie și webografie, link etc. Toate aceste componente trebuie studiate pentru a fi incluse în instrumentele bibliometrice online care vor fi elaborate de instituțiile abilitate și care vor introduce într-un circuit mult mai activ publicațiile naționale, iar ulterior și în cadrul celor internaționale, într-un dialog continuu al textelor științifice. Spațiul electronic, care este unul nelimitat, pentru o navigare mai ușoară în oceanul de informații – are nevoie de peritext la fel de mult ca și de textul propriu-zis. Motoarele de căutare substituie munca bibliotecarilor tradiționali, punând la dispoziția utilizatorilor în timp record și într-o cantitate uriașă informația solicitată. Rolul hipertextului în această rețea globală informațională și locul peritextului și al linkului în cadrul hipertextului sunt extrem de importante în economia (hyper)textului din perspectiva teoriilor moderne.

Cuvinte-cheie: paratext, peritext, epitext, extratext, intertext, hipertext, hipertext, link, IBN.

ABSTRACT

The peritext of the electronic scientific publication consists of the following fields: author, title, affiliation (institution), annotation, publications in which has been quoted the text in question, number of visits, impact factor, bibliography and webography, link etc. All these components must be studied in order to be included in the online bibliometric tools which will be developed by the relevant institutions and will enter into a more active circuit the national publications, and later in the international ones, in a continuous dialogue of scientific texts. The electronic space, which is unlimited, for an easier navigation in the ocean of information – requires the peritext as much as the text itself. Search engines replace traditional librarians' work, providing users in a record time and a huge amount with the requested information. The role of hypertext in this global network and information and the place of the peritext and link in the hypertext are extremely important in the (hyper)text economy from the perspective of modern theories.

Keywords: paratext, peritext, epitext, extratext, intertext, hypertext, link, IBN.